

L. Touwen

Lourens Touwen werd op 22 augustus 1894 geboren als oudste zoon van Jacob Touwen en Klasina Susanna Schoep in een gezin dat negen kinderen zou tellen. Vader Jacob Touwen was koopman van beroep. Lourens wieg stond in Zwolle maar al snel trokken zijn ouders naar het westen van Nederland. Hij ging in Dordrecht naar de hbs en behaalde in juli 1913 zijn diploma. In september van datzelfde jaar werd hij toegelaten tot de Koninklijke Militaire Academie in Breda: een loopbaan als officier lag in het verschiep. Dat leek aanvankelijk ook te lukken: Touwen voldeed in februari 1916 aan de toelatingseisen van tweede luitenant. Ruim een half jaar later echter werd hij ongeschikt verklaard voor de militaire dienst en werd hem eervol ontslag verleend. Touwen had naar Nederlands-Indië gewild maar die droom viel in duigen. Een 'voetgebrek' zou de oorzaak zijn geweest voor de afkeuring.

Na dit gefnuikte ideaal werd Touwen leraar wiskunde aan diverse middelbare scholen in het land, in Den Briel, Hilversum, Stadskanaal en Zwolle. In 1923, toen hij wiskunde en natuurlijke historie doceerde in Stadskanaal, trouwde hij in het nabijgelegen Onstwedde met Anna Henderika de Boer.

Twee jaar later, op 4 maart 1925, vertrok het paar naar Amsterdam waar het zich vestigde in de Witte de Withstraat. Daar werd op 19 maart 1933 de enige dochter Clasina Suzanna Christina geboren. Amsterdam was geen toevallige keuze. Touwen had namelijk een late roeping gevonden: hij wilde predikant worden en studeren aan de Vrije Universiteit. In september 1927 (hij was inmiddels 33 jaar) deed hij toelatingsexamen. Het jaar daarop slaagde hij voor zijn propedeuse en op 18 maart 1932 voor zijn kandidaats.

Touwen kreeg niet onmiddellijk een beroep. Hij stond verscheidene keren op twee- of drietal maar werd het (in onder meer Venlo, Elburg en Vinkeveen) net niet. In november 1934 werd Touwen beroepen in het Friese Makkum. Hij werd op 27 januari 1935 aldaar bevestigd in de Gereformeerde Kerk door dr. A. Kuiper jr., gelijknamige zoon van de gereformeerde voorman Abraham Kuiper. Na de bevestiging werd Touwen toegesproken door de voorzitter van de kerkenraad, die de aanwezigen eraan herinnerde hoe Kuiper junior in 1899 in dezelfde kerk was bevestigd door zijn vader. Touwen nam actief deel aan het christelijk maatschappelijk leven in Makkum. Zo sprak hij voor de Vereniging voor Christelijk Onderwijs en was betrokken bij het Christelijk Nationaal Vakverbond.

De Duitse bezetting in de meidagen van 1940 betekende een cesuur in het leven van Touwen. 'In weinig levens', schreef de latere Kamper hoogleraar A.D.R. Polman, die Touwen kort na de oorlog herdacht, 'zullen deze feiten zulk een ontzaglijke omkeer bewerkt hebben als bij ds. Touwen. (...) Hij gevoelde zich van meet af aan medeverantwoordelijk voor de koers, waarin het leven zich thans bewegen zou.' Touwen werd na de oorlog omschreven als 'een kleine, bewegelijke figuur' met 'ogen die twinkelen van levenslust, die verraadden dat hij boordevol zat met nieuwe plannen'.

Hij ging voluit in het verzet en nam deel aan vrijwel alle aspecten ervan. In een opmerkelijke oecumene werkte Touwen samen met zijn hervormde collega ds. A.E. van Baalen en met pastoor L.H.L. de Jong. Samen verborgen ze Joden in hun werkgebied Wonseradeel, dicht bij de Waddenzee. Touwen deed echter meer. Zijn woning was niet alleen een onderduikadres voor Joden maar ook een uitvalsbasis van het verzet, waarin van de nazi's geroofde buit werd verborgen.

Het ging mis toen schoolmeester F. van der Velde, een gewaardeerd medewerker binnen de Landelijke Organisatie voor Hulp aan Onderduikers (L.O), afdeling Wonseradeel, waartoe ook Touwen (schuilnaam: 'Koorden') behoorde, op 23 juni 1944 werd gearresteerd. Touwen deed meteen moeite de man vrij te krijgen, maar moest vervolgens zelf onderduiken, wilde hij ook niet gearresteerd worden.

Twee maanden later nam Touwen een nieuw en ongekend risico. Op 18 augustus 1944 ging hij naar de *Sicherheitsdienst* in Leeuwarden, die Van der Velde gevangenhield, en trachtte hem vrij te kopen. Touwen werd daar geadviseerd 's middags terug te komen. Wat hem bezielde dit risico te nemen? Polman kwam met een voor de hand liggende verklaring, verwijzend naar het diepe geloofsvertrouwen van de predikant: Touwen was naar de gevangenis getogen 'in de vaste overtuiging, dat zijn leven in Gods hand was'. Hij werd die middag gearresteerd en direct naar het noordelijke SD-hoofdkwartier in Groningen overgebracht. In het beruchte Scholtenhuis werd hij zwaar verhoord. In gevangenschap vermagerde Touwen zichtbaar. Terwijl er bij het verzet plannen leefden om hem te bevrijden, werd hij op 8 september 1944 in het geheim afgevoerd naar Vries in Drenthe, waar hij samen met een andere medewerkster van de L.O, de koerierster Cornelia Johanna van den Berg-van der Vlis (die onder het pseudoniem Annie Westland opereerde en in Utrecht was gearresteerd), in de bossen nabij de landweg Zijen-Peest werd doodgeschoten door Helmuth Johann Schäper en Jozef Kindel, beiden werkzaam in het Scholtenhuis en beiden betrokken bij meerdere *Silbertanne*-moorden die de nazi's vanaf 1943 in Nederland pleegden bij wijze van willekeurige wraak op het verzet. De lijken liet men liggen en werden drie weken later, op 27 september 1944, gevonden door de politie en ter plaatse begraven, zonder te weten wie begraven werden.

De nabestaanden bleven lang in het onzekere over het lot van Touwen. Nog op 24 september 1945 berichtte de gereformeerde kerkenraad van Makkum dat Touwen naar een concentratiekamp zou zijn vervoerd en daarbij om het leven was gekomen. De kerkenraad voegde eraan toe: 'Volstreekte zekerheid van het overlijden van ds. Touwen kon echter niet verkregen worden en het zal de vraag zijn of dit ooit het geval zal wezen.' Pas nadat na de oorlog een lid van de *Sicherheitsdienst* na een kruisverhoor verklaringen over hun lot had afgelegd werd duidelijk hoe en waar Lourens Touwen en Cornelia Johanna van den Berg-van der Vlis om het leven waren gebracht. Op 15 januari 1946 gaven weduwe Anna en dochter Ineke via een overlijdensadvertentie kennis van het sterven van hun echtgenoot en vader. 'Hij is nu bij zijn Heiland. Dat is onze groote troost', vermeldde de advertentie.

Tien dagen later, op vrijdag 25 januari 1946 werd ds. Touwen onder enorme belangstelling herbegraven te Makkum. In de gereformeerde kerk stond de kist

voor de preekstoel opgebaard, bedekt door de Nederlandse vlag. In 1950 besloot de gemeente Makkum een 'Ds. L. Touwenlaan' te vernoemen naar de predikant en verzetsstrijder. Op 8 september 1994, precies vijftig jaar na de moorden, werd in de Zeijer Strubben (gemeente Tynaarlo) een bronzen plaquette onthuld waarop de namen en overlijdensdata van ds. L. Touwen en C.J. van den Berg-van der Vlis prijken onder de woorden 'standvastig gebleven'. Weduwe Anna Touwen stierf in februari 1987. Een maand later werd het echtpaar Touwen postuum de Yad Vashem-onderscheiding toegekend omdat het vanaf 1943 de veertienjarige Rivka Philipson onderduik had geboden.

NIOD, Archief LO-LKP: 251a-343.

Jan Ridderbos, *Predikanten in de frontlinie. De gevolgen van deelname aan het (kerkelijk) verzet in Nederland tijdens WOII* (Kampen 2015) 149-150.

A.D.R. Polman, 'Ds. L. Touwen 22 augustus 1894-8 september 1944', in: Th. Delleman (red.), *Opdat wij niet vergeten. De bijdrage van de Gereformeerde Kerken, van haar voorgangers en leden, in het verzet tegen het nationaal-socialisme en de Duitse tyrannie* (Kampen 1949) 276-277.